

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
दूरशिक्षण व ऑनलाईन शिक्षण केंद्र

स्वाध्याय
(Assignments)

(सूचना : विविध विषयांचे स्वाध्याय प्रश्न पुढे दिलेले आहेत त्यानुसार
विद्यार्थ्यांनी आपण निवडलेल्या विषयांचे स्वाध्याय तयार करून
दिलेल्या सूचनेनुसार जमा करावेत.)

बी. कॉम. भाग — ३ (सत्र — ५)

ऑक्टोबर/नोव्हेंबर २०२५

दूरशिक्षण व ऑनलाईन शिक्षण केंद्र

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

बी. कॉम. भाग — ३ सत्र — ५ स्वाध्याय प्रश्न

ऑक्टो./नोव्हें. २०२५

आपण दूरशिक्षण व ऑनलाईन शिक्षण केंद्रामध्ये प्रवेश घेतल्याबद्दल आपले अभिनंदन आणि स्वागत! शैक्षणिक वर्ष २०२५ — २६ मध्ये राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० अन्वये बी. कॉम. भाग ३ चा अभ्यासक्रम सुधारित करण्यात आलेला आहे. बी. कॉम. सत्र ५ प्रत्येक विषयांसाठी ४० लेखी परीक्षा १० स्वाध्याय परीक्षा अशी परीक्षापद्धती लागू आहे. सत्र ५ साठीचे स्वाध्याय प्रश्न सोबत देत आहोत. सदरचे स्वाध्याय खाली दिलेल्या नियमावलीप्रमाणे पूर्ण करून आपल्या अभ्यासकेंद्राकडे जमा करणे आवश्यक आहे. दूरशिक्षण व ऑनलाईन शिक्षण केंद्राच्या मुख्य कार्यालय शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे स्वाध्याय स्विकारले जाणार नाहीत.

नियम :

1. सत्र परीक्षेमध्ये प्रत्येक विषयाला लेखी परीक्षा ४० गुण व स्वाध्याय १० गुण अशी एकूण ५० गुणांची आहे.
2. निवडलेल्या प्रत्येक पेपरसाठी एक असे सत्र ५ साठी एकूण सहा स्वाध्याय पूर्ण करावयाचे आहे. स्वाध्याय लिहिण्याकरिता आखीव कागद/A4 size paper वापरावा.
3. स्वाध्याय उत्तरपत्रिकेच्या मुखपृष्ठावर आपण प्रवेश घेतलेल्या अभ्यासक्रमाचे नाव, वर्ष, तुमचा परीक्षेचा बैठक क्रमांक, (परीक्षा सुरु होण्याच्या ०८ दिवस अगोदर Online प्राप्त होईल) नोंदणीप्रमाणे नाव, पत्ता (कायमस्वरूपी), विषय, PRN व मोबाईल नंबर (कायमस्वरूपी) लिहिणे आवश्यक आहे. (मुख्यपृष्ठ / Cover Page यासोबत दिलेले आहे ते Download करून वापरावे)
4. लिहून पूर्ण केलेले सर्व सहा पेपर्सच्या स्वाध्यायावर आपला परीक्षा बैठक क्रमांक (Exam seat No.) लिहूनच प्रवेशासाठी निवडलेल्या अभ्यास केंद्रावर स्वतः पोच करावे किंवा पोस्टाद्वारे/कुरिअरद्वारे पाठवावेत. (बैठक क्रमांक विद्यापीठाच्या https://sukapps.unishivaji.ac.in/online_portal/#SubMenu या संकेतस्थळावर उपलब्ध होतील.)
5. विद्यार्थ्यांनी स्वाध्याय आपल्या अभ्यास केंद्रामध्ये जमा करणेच्या अंतिम तारखा परिपत्रकाद्वारे www.unishivaji.ac.in या संकेतस्थळावरील Distance Education → Online Notice Board या लिंकवरती नंतर प्रसिध्द करण्यात येतील. यांची संबंधितांनी नोंद घ्यावी.

6. एकदा स्वाध्याय जमा केल्यानंतर व त्यांचे मूल्यांकन झाल्यानंतर तेच स्वाध्याय परत जमा करता येणार नाही व संबंधित सत्राचे स्वाध्याय जमा केले नाही तर ते पुन्हा जमा करता येत नाही. स्वाध्याय गुणांचे पुनर्मुल्यांकन व फेरतपासणी केली जाणार नाही.
7. जे विद्यार्थी स्वाध्याय दिलेल्या वेळेत जमा करतील त्याच विद्यार्थ्यांना स्वाध्यायाचे गुण दिले जातील. जे विद्यार्थी स्वाध्याय जमा करणार नाहीत अशा विद्यार्थ्यांना स्वाध्यायाचे गुण दिले जाणार नाहीत व ते सदरच्या १० गुणांना (Marks) मुक्तील. याबाबत दूर शिक्षण केंद्र जबाबदार राहणार नाही.
8. विद्यार्थ्याने जर स्वाध्याय जमा केले असतील व तो त्या संबंधित विषयामध्ये अनुत्तीर्ण झाला असेल तर त्याला फ्रेश स्वाध्याय जमा करता येणार नाही. तो लेखी परीक्षेला पुन्हा बसू शकतो, स्वाध्यायाचे पूर्वीचेच गुण विचारात घेतले जातील.
9. बी.कॉम. भाग— ३ चा अभ्यासक्रम शैक्षणिक वर्ष २०२५—२०२६ मध्ये राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२० अन्वये सुधारित करण्यात आलेला आहे. त्यामुळे स्वयंअध्ययन साहित्याचे अध्ययन करताना विद्यार्थ्यांनी आपल्या विषयाच्या सुधारित अभ्यासक्रमाप्रमाणे स्वयंअध्ययन साहित्याचे अध्ययन करावे. सदरचा अभ्यासक्रम <https://www.unishivaji.ac.in/bos/commercelist.asp> या विद्यापीठ संकेतस्थळावर उपलब्ध आहे.

विशेष सुचना

- अ) दूरशिक्षण व ऑनलाईन शिक्षण केंद्राच्या सर्व मान्यताप्राप्त अभ्यासकेंद्रावर संपर्क सत्रांचे आयोजन केले जाते तरी विद्यार्थ्यांनी वेळोवेळी अभ्यास केंद्र समन्वयक यांच्याशी संपर्क साधून संपर्कसत्र, परीक्षा, वेळापत्रक, हॉल तिकीट इ. बाबत माहिती घ्यावी तसेच वेळोवेळी संकेतस्थळाला भेट देवून अद्यावत माहिती जाणून घ्यावी.
- ब) आपण निवडलेल्या विषयाप्रमाणे स्वयं अध्ययन साहित्य घेणे, सुधारित अभ्यासक्रम (Syllabus) प्राप्त करून घेणे व त्याप्रमाणे अध्ययन करणेची जबाबदारी विद्यार्थ्यांची आहे.
- क) आपल्या रजिस्ट्रेशन फॉर्मवर असलेल्या अभ्यास केंद्रामध्येच स्वाध्याय जमा करावयाचे आहेत जर दुसऱ्या अभ्यास केंद्रावर स्वाध्याय जमा केलेस सदरचे स्वाध्याय गुण मिळणार नाहीत.

अभ्यासक्रमाचे नांव : बी. कॉम. भाग — ३

सत्र : पाच

विषय :

परीक्षा बैठक क्रमांक :

दूरशिक्षण व ऑनलाईन शिक्षण केंद्र, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

स्वाध्याय उत्तर पत्रिकेचे मुखपृष्ठ

1. अभ्यास केंद्राचे नांव : _____

2. विद्यार्थ्याचे पूर्ण नांव : _____

3. पूर्ण पत्ता : _____

_____ पिन कोड नं.: _____

4. परीक्षा बैठक क्रमांक : _____

5. पी.आर.एन. नंबर : _____

6. अभ्यासक्रमाचे नांव : _____ सत्र : _____

7. पेपरचे नांव : _____

8. पेपर क्रमांक : _____

9. सबजेक्ट कोड : _____

10. स्वाध्याय जमा करण्याचा दिनांक : _____

11. विद्यार्थ्याची स्वाक्षरी : _____

12. मिळालेले गुण : _____

परीक्षकांची सही : _____

B. Com. III: Business Regulatory Framework Paper I

Semester-V

10 Marks

1. What is a legal contract? Explain the terms of a legal contract.

Or

1. Explain the difference between sale of goods and sale of goods resolution.

बी.कॉम. भाग — ३ व्यवसाय नियमन कायदेविषयक रचना पेपर १
सत्र ५ **10 Marks**

१. कायदेशीर करार म्हणजे काय? कायदेशीर कराराच्या अटी सविस्तर स्पष्ट करा.

किंवा

१ माल विक्री आणि माल विक्रीचा ठराव यांच्यातील फरक स्पष्ट करा.

B.Com. III : Business Environment Paper I

Semester-V

10 Marks

1. Explain the various components of the business environment.

Or

1. Explain the reasons for fluctuations in the prices of agricultural products.

बी.कॉम. भाग — ३ व्यावसायिक पर्यावरण पेपर १
सत्र ५ **10 Marks**

१. व्यावसायिक पर्यावरणाचे विविध घटक विशद करा.

किंवा

१. शेतमालाच्या किंमतीत चढ उतार होण्याची कारणे स्पष्ट करा.

B.Com. III : Co-operative Development Paper I

Semester-V

10 Marks

1. Explain the principles of co-operation presented by the Committee on International Co-operation.

Or

1. Explain the structure of co-operative credit.

बी.कॉम. भाग — ३ सहाकाराचा विकास पेपर १

सत्र ५

10 Marks

१. आंतराष्ट्रीय सहकार समितीने मांडलेली सहरकरची तत्वे स्पष्ट करा
किंवा

१. सहकारी पतपुरवठा रचना स्पष्ट करा.

B.Com. III: Modern Management Practices Paper I

Semester-V

10 Marks

1. Explain the assumptions of the Bottom of the Pyramid.
Or
1. Explain the advantages and disadvantages of social intelligence.

बी.कॉम. भाग — ३ आधुनिक व्यवस्थापन पध्दती पेपर १

सत्र ५

10 Marks

१. बॉटम ऑफ द पिरॅमिड ची गृहितके स्पष्ट करा
किंवा

१. सामाजिक बुद्धिमतेचे फायदे तोटे स्पष्ट करा

B.Com. III : Advanced Accountancy Paper I

Semester-V

10 Marks

1. From the following you are required to prepare the Profit and Loss Account and the Balance Sheet of the Saishant Bank Limited as on 31 st March 2024 in prescribed form :

Particulars	Debit Rs.	Credit Rs.
Issued Capital 20,000 shares of Rs. 100 each		20,00,000
Money at call and short notice	8,00,000	
Reserve Fund		7,00,000
Cash in hand and with RBI	6,50,000	
Deposits		
a) Saving		10,00,000
b) Current		5,00,000
c) Fixed		10,00,000
Cash with other Banks	9,50,000	
Borrowing from SBI		5,00,000
Investment in Government Securities	9,00,000	

Secured Loans	15,00,000	
Cash Credits	5,00,000	
Premises less depreciation	5,80,000	
Furniture less depreciation	1,20,000	
Rent	5,000	60,000
Interest and discount		8,00,000
Interest paid on deposits	3,00,000	
Commission and brokerage		70,000
Salaries to the staff	1,50,000	
Interest paid on borrowings	50,000	
Audit Fees	10,000	
Directors Fees	8,000	
Bill discounted	80,000	
Depreciation on Bank's property	13,000	
Printing and Stationery	8,000	
Postage	6,000	
	66,30,000	66,30,000

Adjustments:

- Provide Rs. 20,000 for doubtful debts.
- Acceptances and endorsements on behalf of customers amounting to Rs. 4,00,000.
- Provide Rs. 60,000 for taxation reserve.
- Provide Rs. 10,000 on bill discounted but not matured on 31 March 2024

Or

- A fire occurred on 01st July, 2020 in the premises of Silver Ltd. and business was practically dis-organized up to 30th Nov. 2020. From the books of account, following information was extracted.

	Rs.
1. Actual turnover from 1.7.202 to 30 Nov. 2020	60,000
2. Turnover from 1 st July to 30 th Nov. 2019	2,00,000
3. Net profit for the financial year	90,000
4. Insured standing charges for the last financial year	60,000
5. Turnover for the last financial year	5,00,000

6. Turnover for the year ending 30 th June 2019	5,50,000
7. Total standing charges for the year	72,000

The company incurred additional expenses amounted to Rs.9000 which reduced the loss in turnover. There was also a savings during the indemnity period of Rs.2486.

The company holds a loss of profit policy for Rs.1,65,000 having an indemnity period for 6 months. There has been a considerable increase in trade and it has been agreed that an adjustment of 20% be made in respect of upward trend in Turnover.

Compute the claim under Loss of Profit Policy.

B.Com. III : Advanced Accountancy Paper II

Semester-V

10 Marks

1. What is the difference between internal audit and statutory audit?

Or

1. How will you audit Tangible Fixed Assets?

B.Com. III : Advanced Costing Paper I

Semester-V

10 Marks

1. From the following information prepare a statement showing (i) Prime cost (ii) Works cost (iii) Cost of Production (iv) Cost of Sales (v) Net profit of X Ltd. which produced and sold 1000 units in June 2024.

	Rs.
Opening Stock:	
Raw Materials	24,000
Finished goods	16,000
Closing stock:	
Raw Materials	20,000
Finished goods	15,000
Purchase of Raw Materials	80,000
Sales	2,00,000
Direct Wages	35,000
Factory Wages	2,000
Carriage Inward	2,000
Carriage Outward	1,000
Factory Expenses	4,000

Office Salaries	15,000
Office Expenses	12,000
Factory Rent & Rates	2,500
Depreciation - Machinery	2,500
Bad Debts	1,500

Or

1. The following particular is provided by Sai Industries for the fortnight of April 2024.

Material stock on 1-4-2024 100 units at Rs. 5 per unit

	Purchases		Issues
5-4-2024	300 units at Rs.6	6-4-2024	250 units
8-4-2024	500 units at Rs.7	10-4-2024	400 units
12-4-2024	600 units at Rs.8	14-4-2024	500 units

Required Calculate using LIFO method of pricing issues:

- a) Value of material consumed during the period.
b) Value of stock of materials on 15-4-2024.

B.Com. III : Advanced Costing Paper II

Semester-V

10 Marks

1. In a factory, there are three production departments and two service departments. In December, 2023, the departmental expenses were:

Production Departments (Rs.)		Service Departments (Rs.)	
P1	1,30,000/-	S1	24,000/-
P2	1,20,000/-	S2	20,000/-
P3	1,00,000/-	-	-

The service department expenses are allocated on a percentage basis as follows:

Particulars	P1	P2	P3	S1	S2
S1	30	40	15	-	15
S2	40	30	25	5	-

Prepare a statement showing the distribution of service department expenses to the production department by using the repeated distribution method.

Or

1. SS Limited showed a net loss of Rs. 35,400 as per their cost accounts for the year ended 31st March, 2024. However, the financial accounts disclosed a net profit of Rs. 67,800 for the same period. The following information was revealed as a result of scrutiny of the figures of cost accounts and financial accounts:

Particulars	Rs.
(i) Administrative overheads under recovered	25,500
(ii) Factory overheads over recovered	1,35,000
(iii) Depreciation under charged in Cost Accounts	26,000
(iv) Dividend received	20,000
(v) Loss due to obsolescence charged in Financial Accounts	16,800
(vi) Income tax provided	43,600
(vii) Bank interest credited in Financial Accounts	13,600
(vii) Value of opening stock:	
In Cost Accounts	1,65,000
In Financial Accounts	1,45,000
(ix) Value of Closing Stock:	
In Cost Accounts	1,25,500
In Financial Accounts	1,32,000
(x) Goodwill written –off in Financial Accounts	25,000
(xi) Notional rent of own premises charged in Cost Account	60,000
(xii) Provision for doubtful debts in Financial Accounts	15,000

Prepare a reconciliation statement by taking costing net loss as base.

B.Com. III : Taxation Paper I

Semester-V

10 Marks

1. Define Previous Year, Assessment Year, person, Income, Assesses.

Or

1. Explain Determination of Residential Status of all Assesses.

B.Com. III : Taxation Paper II

Semester-V

10 Marks

1. Mr. Mugal joined Star Ltd. on 1/4/2020. Details regarding his salary are as follows:

Particulars	Amount
Basic	5,000 p.m.
Dearness Allowance	2,000 p.m. (50% considered for retirement benefit)
Education Allowance	1,000 p.m. (he has 1 son and 3 daughters)
Hostel Allowance	2,000 p.m. (none of the children is sent to

	hostel)
Medical Allowance	1,000 p.m. (total medical expenditure incurred Rs. 3,000)
Transport Allowance	1,800 p.m. (being used for office to residence & vice versa)
Servant Allowance	1,000 p.m.
City compensatory Allowance	2,000 p.m.
Entertainment Allowance	1,000 p.m.
Assistants Allowance	3,000 p.m. (paid to assistant Rs. 2,000 p.m.)
Professional Development Allowance	2,000 p.m. (actual expenses for the purpose Rs. 8,000 p.m.)
Bonus	24,000 p.a.
Commission	9,000 p.a.
Fees	5,000 p.a.

Or

2. Mr. Rajesh owns two house properties both of which are let out. Compute his income from the following details:

Particulars	H1	H2
Situated at	Gaya	Mumbai
Gross Municipal value	1,00,000	2,00,000
Fair rent	95,000	2,10,000
Standard rent	90,000	2,00,000
Actual rent receivable	1,00,000	1,80,000
Unrealised rent of current year	8,000	2,000
Municipal tax	10%	1,000
Fire insurance	2,000	1,200
Repairs	Nil	2,000
Interest on loan for construction (@ 12%)	10,000	Nil

Other Information:

- (a) Loan taken for construction is still unpaid.
(b) Municipal tax of H1 is still unpaid, while, that of H2 is half paid by tenant.

B.Com. III : Insurance Paper I

Semester-V

10 Marks

1. Explain the Procedure of taking life insurance policy.

Or

2. Explain the Endowment Policy and its features, merits-demerits and types.
-

बी.कॉम. भाग — ३ विमा पेपर १

सत्र ५

10 Marks

१. जीवन विमा पॉलिसी घेण्याची प्रक्रिया सविस्तर विशद करा.

किंवा

२. एंडॉवमेंट पॉलिसी संकल्पना, वैशिष्ट्ये, गुण—दोष आणि प्रकार स्पष्ट करा.

B.Com. III : Insurance Paper II

Semester -V

10 Marks

1. Explain difference between Co-insurance & Reinsurance.

Or

1.Explain Meaning, Need, Basic Principles of motor insurance.

बी.कॉम. भाग — ३ विमा पेपर २

सत्र ५

10 Marks

१. सह—विमा आणि पुनर्विमा यातील फरक सविस्तर स्पष्ट करा.

किंवा

१. मोटार विम्याचा अर्थ, गरज, मूलभूत तत्वे सविस्तर स्पष्ट करा.

B.Com. III : Advanced Banking Paper – I

Semester-V

10 Marks

1. Explain Need and Importance of Banking Laws.

Or

2. Explain the Meaning, Types, Features and Parties of Bill of Exchange.

बी.कॉम. भाग — ३ प्रगत बँकिंग पेपर १

सत्र ५

10 Marks

१. बँकिंग कायद्याची गरज आणि महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.

किंवा

२. विनिमय पत्राचा अर्थ, प्रकार, वैशिष्ट्ये आणि पक्ष सविस्तर स्पष्ट करा.

B.Com. III : Advanced Banking Paper – II

Semester-V

10 Marks

1. Explain difference between Retail banking and corporate banking.

Or

2. Explain Nature and Importance of Import-Export Finance.

बी.कॉम. भाग — ३ प्रगत बँकिंग पेपर २

सत्र ५

10 Marks

१. रिटेल बँकिंग आणि कॉर्पोरेट बँकिंगमधील फरक सविस्तर स्पष्ट करा.
किंवा

२. आयात—निर्यात वित्ताचे स्वरूप व महत्व स्पष्ट करा.

B.Com. III : Industrial Management Paper – I

Semester-V

10 Marks

1. What is Enterprise Resource Planning? Explain the Advantages of the ERP.

Or

1. Explain the recent trend in Plant Maintenance?

बी.कॉम. भाग — ३ औद्योगिक व्यवस्थापन पेपर १

सत्र ५

10 Marks

1- उपक्रम संसाधन नियोजन म्हणजे काय . फायदे स्पष्ट करा
किंवा

1.यंत्र सामग्री देखभालीतील आधुनिक प्रवाह स्पष्ट करा.

B.Com. III : Industrial Management Paper – II

Semester-V

10 Marks

1. Explain functions of Human Resource Planning.

Or

1. Explain the Methods of Performance Appraisal

बी.कॉम. भाग — ३ औद्योगिक व्यवस्थापन पेपर २

सत्र ५

10 Marks

१. मानव संसाधन व्यवस्थापनाची कार्ये स्पष्ट करा.

किंवा

१. कृती मूल्यांकनाच्या पद्धती स्पष्ट करा